

KIRSAL KADININ MEVCUT DURUMU VE KALKINMA DENEYİMLERİNDEN EDİNİLEN DERSLER

▣ Nilüfer DERSAN
▣ Ankara, 14 Aralık 2012

KADINLARIN MEVCUT DURUMU

- Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlar, erkeklere oranla kaynaklara daha az erişmekte, kaynakları daha az kontrol edebilmekte; kamusal hizmetlerden, istihdam ve sosyal güvenlikle daha az yararlanabilmekte; hane, topluluk ve ulusal düzeyde karar alma süreçlerine daha az katılabilmektedirler.

-
- ❑ Dünyada toplam mülkiyetin %1'den daha azı kadınlara aittir.
 - ❑ Dünyada okur-yazar olmayan toplam nüfusun üçte ikisini kadınlar oluşturmaktadır.
 - ❑ Kadınlar dünya gelirinin %10'undan daha azını kazanmaktadır.

Yoksulların %70'i kırsal alanda yaşamakta.
Dünya yoksullarının % 70'i kadın.

Kırsal yerlerde yaşayanların yoksulluk riski kentsel yerlerde yaşayanlardan fazladır

- ❑ 2002-2010 döneminde yıllık ortalama büyüme oranı %4,9 olarak gerçekleşmiştir.
- ❑ Aynı dönemde kentlerde yoksulluk %22'lerden %9'a düşmüş; kırsal alanda ise %34'lerden %39'a yükselmiştir.
- ❑ Türkiye'de 2009 yılı itibariyle yoksulluk sınırı altında yaşayan 12 milyon 751 bin kişinin %66,6'sı kırsal alanda yaşamaktadır.

"Konya 'da kırsal alanda 713 işletmenin 213 adedi, yani yüzde 30.20'si yoksulluk sınırı altında yaşamaktadır. Dağlık bölgelerde yoksulluk sınırı altında kalan hanelerin yoksulluk sınırının üzerine çıkarılması için yapılması gereken gelir transferi yüzde 65,03 kadardır."

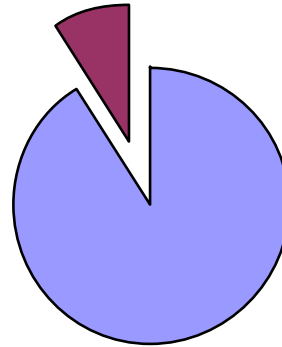

(Konya İlinde Kırsal Alanda Tarım İşletmelerinde Yoksulluk Analizi ve Uygun Stratejilerin Modellemesi, 'Konya Ticaret Borsası (KTB), Selçuk Üniversitesi (SÜ) Ziraat Fakültesi ve Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü, 2012)

Açlık sınırı altında yaşayan 339 bin kişinin yüzde 91'i kırsal kesimde ikamet etmektedir. (TÜİK -2009)

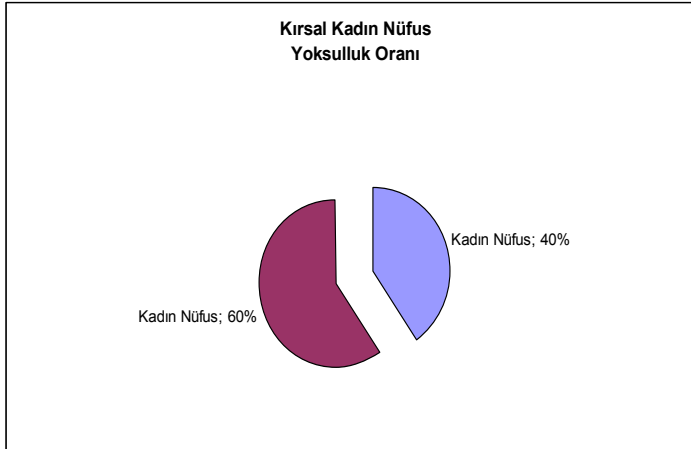
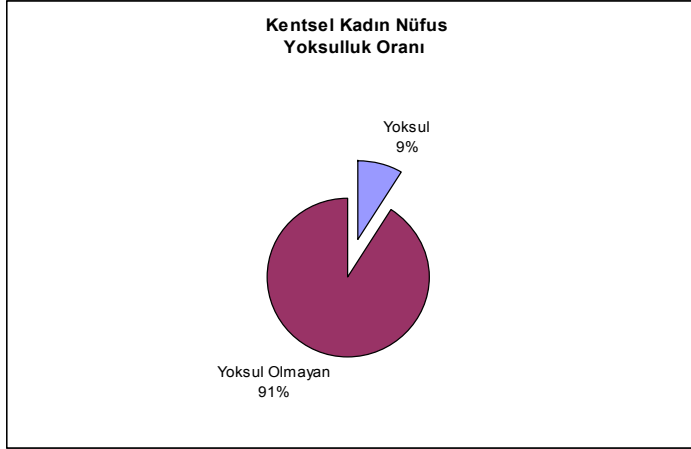
**AÇLIK SINIRI ALTINDA YAŞAYAN NÜFUSUN
KIRSAL VE KENTSEL NÜFUSA GÖRE DAĞILIMI**

Kentsel Kesim
9%

Kırsal Kesim
91%

Kentsel ve Kırsal Alanda Kadınlarda Yoksulluk Oranı

- 2009 yılında yoksulluk oranı kadınlarda % 19, erkeklerde % 17,1'dir. Kırsal yerleşim yerlerinde her iki cinsiyette de yoksulluk oranları yükselirken, kentsel yerlerde yoksulluk oranları düşmektedir. (TÜİK -2009)

- Gerek dünyada gerekse Türkiye'de tarımsal üretim ve kırsal hayatın s reklipliğinin sağlanmasında en önemli rolü kırsal kadınlar oynamaktadır.

“Kırsal alanda kadınlar tarımsal üretimde elde edilen gelirin belirsizliği ve çocuklarının gelecekleri konularında endişe duymaktadırlar...”

“...Kırsal alanda kadının iş yükü ağırdır. Hayvancılık ve tarla işleri kadınları yıpratmaktadır. Kırsal alanda kadınlar yoksulluk nedeniyle eğitimsizlerdir. Kırsal kadın okur-yazarlık oranı düşüktür. Kırsal kadın kendisi ve çocukları açısından kaynaklara erişimde zorluk yaşamaktadır...”

Kırsal alanda kadın işgücünün %80'i ücretsiz aile işçisi...

- ❑ Kadınların işgücüne katılma oranı % 28,8
- ❑ Aynı oran kentlerde % 24,8; kırsal alanda % 37,5
- ❑ Kırdaki 100 kadından 84'ü tarım kesiminde olup bunların % 80'i ücretsiz aile işçisidir. Kırsal yerlerde kadınların %87,6'sı kayıt dışı olarak çalışmaktadır. 2011 yılında Türkiye'de çalışan kadınlardan tarımsal faaliyetlerde bulunanlarda bu oran % 96,1 iken, tarım dışı faaliyetlerde bulunanlarda % 29,7'dir.

(TÜİK -2011)

Yaklaşık 6,3 milyon tarım işgücünün yarısını kadınlar oluşturmaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin 1-1.5 milyon civarı olduğu tahmin edilmektedir..

▣2012 yılında yapılan Adıyaman ve Şanlıurfa illerini kapsayan araştırma sonuçlarına göre mevsimlik tarım işçiliğine katılan üreme çağındaki kadınların dörtte üçü okula gitmemiştir. Anne ölüm oranı Türkiye ortalamasının 10 katıdır. Her üç kadından biri ile yaklaşık her beş erkekten biri sağlıklarını 'kötü' olarak değerlendirmektedir.

Kaynak : Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) & Harran Üniversitesi, "Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırması, 2012

Kırsal alanda kadınlar kayıt dışı, güvencesiz, kuralsız, aşırı çalışmaktadır...

- "...Trabzon ilinde kadınlar çay bahçesi, fındık, tarla, bahçe, hayvan besiciliği vb. işlerde kayıt dışı, güvencesiz, kuralsız, aşırı çalışmaktadır. Kentteki sorunlar kırsalın geri plana itilmesine neden olmuştur. Kırsalda kadınların iş yükleri ağır olup, erkekler kadınlara iş yüklerinin azaltılması konusunda yeterince destek vermemektedir. Kırsal alanda sosyal güvenceleri olmayan kadınlar ücretsiz aile işçisi konumunda ağır iş yükü altında ezilmekte ve aşırı yıpranmaktadırlar..."

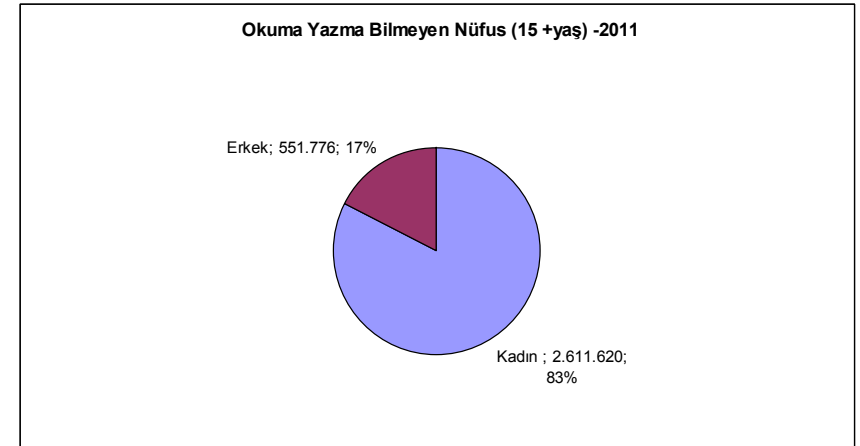
(Trabzon ilinde Kadın STK'lar ve kamu kuruluşları ile yapılan görüşme notları, Sürkal, 2011)

CİNSİYETE GÖRE OKUMA YAZMA DURUMU

- Okuma yazma bilmeyen 3 milyon 163 bin 396 kişinin 2 milyon 611 bin 250'si kadın. (10 kişiden 8,3'ü kadın)
- Yetişkin nüfus içinde (+15) kadın okumaz-yazmazlık oranı ise % 9,4.

(TÜİK -2011)

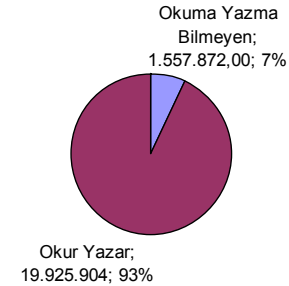

KADIN NÜFUS OKUMA YAZMA DURUMU

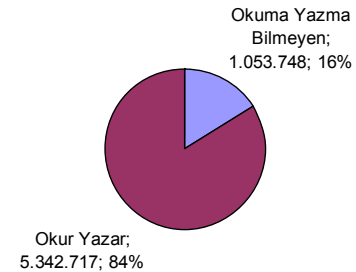
- İl/ilçe Merkezlerindeki kadın nüfusun %7'si okur yazar değildir.
- Belde/köylerde yaşayan kadın nüfus içinde okuma yazma bilmeyen kadın oranı ise %16'ya yükselmektedir.

(TÜİK-2011)

İl/ilçe Merkezlerinde Kadın Nüfus
Okuma Yazma Durumu (15 +yaş) -2011

Belde/Köylerde Kadın Nüfus
Okuma Yazma Durumu (15 +yaş) -2011

Okul terkleri kız çocukları arasında erkek çocuklarına göre daha yüksektir.

- İlköğretimde hem toplam okullaşma oranları hem de kız ve erkek çocuklarının okullaşmasına ilişkin oranlar **kırsal alanlarda kentsel alanlarda** olduğundan daha düşük olarak kaydedilmiştir. .. İlköğretime geç kayıtlar, bitirmeden ayrılanlar ile başta kızlar olmak üzere kırsal kesimdeki çocukların eğitime erişimindeki sorunlar, okullaşma oranının istenilen düzeyde olmasını engelleyen başlıca faktörlerdir. Özellikle okul terklerinin kız çocukları arasında erkek çocuklarına göre daha yüksek olduğu; beşinci ve altıncı sınıflarda yoğunlaştığı görülmektedir. **9. Kalkınma Planı'nda**, özellikle ilköğretimde okul terklerinin varlığı kabul edilerek önlenmesi için **başta kırsal kesimi ve kız çocuklarını hedef alan tedbirler** öngörülmektedir.

(ASPB-KSGM,Türkiye'de Kadının Durumu, 2012)

Mevsimlik/gündelik tarım işlerinde kadınların yanı sıra çocuklar da çalışmakta ve bu nedenle çocuklar okul dışı kalabilmekte ya da okulu erken terk edip geç başlamaktadırlar....

- Diyarbakır Benusen Mahallesinde yapılan bir hane ziyaretinde 9 çocuklu bir ailenin en büyük çocuğu olan 9 yaşındaki kız çocuğu okula yoksul oldukları için gönderilmediğini, ÇATOM'da açılan okuma-yazma kursuna devam edebildiği için "*çok mutlu ve şanslı!*" olduğunu ifade etmiş, ancak çapaya gideceğinden dolayı okuma yazma kursunu bırakmaktan duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Kız çocuğu aileden yalnızca kendisinin çapaya gittiğini, annesinin kardeşlerine baktığını, geçen yıl bu iş karşılığında günlük 5 milyon TL aldığını bu yıl ise 6 milyon TL almayı umduğunu söylemiştir. Valilik tarafından çocuklarını okula gönderen hanelere maddi yardım yapıldığından haberi olmayan kız çocuğu böyle bir durumdan haberi olsaydı ve o yardımı alabilseydi okula devam edebileceğini ifade etmiş ve haberi olmadığı için üzüntülerini dile getirmiştir.

(Eğitim Hakkı ve Okula Gidemeyen Çocuklar, Sempozyum Tebliği, TED, 2004)

Kırsal alanda temel sağlık göstergeleri

■ Anne  l m oranı kentsel alanlarda yüz bin canlı doğumda 20,7 iken kırsal alanda aynı oran 40,3'tür. (Ulusal Anne  l mleri çalışması -2005)

■ 5 yaş altı  ocuk ölüm hızı kentsel alanlarda binde 30 iken kırsal alanda binde 50'dir. (TNSA -2003)

* 2010 yılı anne ölüm oranı yüz bin canlı doğumda 16,4' e düşmüştür.

Kırsal kadın sağlık hizmetlerine erişimde sorunlar yaşamaktadır.

Pervari köylerinde kadınlarla yapılan görüşmelerde genç kız ve kadınlarda brucella hastalığının yaygın olduğu; ilçe merkezine gidildiğinde tedavileri için enjeksiyon verildiği, ancak köylerinde enjeksiyon yapacak kişi olmadığı için tedaviye devam edemedikleri ifade edilmiştir. Köylerde doğumların evde yapıldığı, riskli durumlarda son çare olarak ilçe merkezine ya da il merkezine gidildiği; ancak özellikle kış koşullarında ulaşım zorluğu nedeniyle zamanında hastaneye yetiştirilemediği için anne ve bebek ölümleri olduğu, Ekindüzü köyünde yıl içinde iki kadının doğum esnasında hayatını kaybettiği dile getirilmiştir.

Kırsal kadınların kültürel/geleneksel yapıdan kaynaklanan sorunları bulunmaktadır...

- "...Muş Doğu gerçeğinin gerçeğini yaşayan bir ildir. Muş'ta temel sorun ekonomiden ziyade kültürel yapıdan kaynaklanmaktadır. Köylerde kadın ağır işçi konumundadır. Muş ilinde çekirdek aile değil toplu aile yaygındır. Kız çocukları erken ve haberi olmadan evlendirilmektedir. Kadınlar kendi istediği kadar değil, aile istediği kadar çocuk yapmaktadır. Kadınların kamusal hizmetlere erişimi sorunlu alanlardır. Sosyal-kültürel yapıdan dolayı kadınlar yanlarında kocaları/kayınpederleri olmadan sağlık hizmeti almak için doktora gidememektedir..."

(Sürkal, 2011)

Kırsal kadının iş yükü ağırdır...

- "...Artvin ilinde doğa şartları çetindir. Yerleşim yerleri dağınık ve birbirlerinden uzak mesafededir. Zor koşullarda yaşam sürdürülmektedir. Kırsal kesimde ağır iş yükü vardır. Arazinin engebeli ve dağınık oluşu iş yükünü artırmaktadır. Kadınlar tarla işlerine ilaveten evde ev işi yapmaktadırlar. Kırsalda erken evliliklerin olması, erken yaşta hayata girme, hayatın yükünü alma, kadınlarda sağlık sorunlarına neden olmaktadır. Kadın, kırsalda birey olarak kabul edilmemektedir. Kırsal alanda kadınlar emeklerini değerlendirememekte, ürünlerini satamamaktadırlar..."

Kırsal kadın haklar yönünden geridedir.

■ "...Kırsal Kadın haklar yönünden pek çok alanda geridedir. Kente ulaşım da fiziksel sorunlar/uzaklık nedeniyle doktora ulaşım, yargıya/adalete ulaşım vb. haklarını erteleyebilmektedir..."

(Van ilinde Kadın STK'lar ile yapılan görüşme notları. Sürkal, 2011)

Kadına yönelik şiddet, ensest ...

- ▣ Eşi veya birlikte olduğu kişi(ler)den yaşam boyu fiziksel veya cinsel şiddet yaşamış olan kadınların oranı kentte %40,3; kırdada %46,6'dır.

(Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, 2008)

Şiddet hak edilmiş, öğretilmiş; boyun eğilmesi, bastırılması, dillendirilmemesi gereken bir olgu olarak kabul görmektedir...

- "...Şiddet olgusu toplum içinde yalnızca fiziksel şiddet olarak algılanmaktadır. Şiddet hak edilmiş, öğretilmiş; boyun eğilmesi, bastırılması, dillendirilmemesi gereken bir olgu olarak kabul görmektedir. Şiddetin toplumsal ve geleneksel yönü de bulunmaktadır. Kadınlar haklarını koruyamadıkları için bu durum onların mağduriyetine yol açmaktadır. Boyun eğen, şiddete maruz kalan, zavallılaştırılmış bir insan kimliği ortaya çıkmaktadır. Kocaların kendileri gibi işsiz olması da şiddete yol açmaktadır..."
- "...Ensest durumunda mağdur evlendirilerek ya da görmezden gelinerek sorunun üzeri kapatılmakta ya da öldürme ile soruna son verilmektedir. Ensest sorunu bir şekilde hane içinde çözülmekte/çözülmemekte ancak çoğunlukla sorun yargıya intikal ettirilmemektedir..."

(Van ilinde kadın STK'larla yapılan görüşme notları, Sürkal, 2011)

Kırsaldan kente göç....

▣“Zorunlu göç nedeniyle insanların yaşam tarzı değişmiş; kır kent yaşamı iç içe geçmiş, sonuç olarak kadınların mağduriyetleri artmıştır. Köylerinden göç etmek zorunda kalan kadınlar bu durumu ikinci bir şiddet olarak görmektedir. Kırsal alanda üretken işgücü olan kadınlar kentli yaşamda vasıfsız işgücü konumuna düşürülmüştür. Kadın intiharları göçün sonucu olarak değerlendirilmelidir.”

(Diyarbakır ilinde kadın STK'larla yapılan görüşme notları, Sürkal, 2011)

KALKINMA DENEYİMLERİNDEN EDİNİLEN DERSLER

Katılımcı yaklaşım; hedef grup, ihtiyaç ve paydaş analizine ilgili tüm tarafların katılımı...

- Şanlıurfa Sağlık köyünde köylülerle “erkeklerle” yapılan toplantıda erkeklere süt inekçiliği projesi konusunda görüşleri sorulmuş; köy imamı bu sorunun muhatabının kadınlar olduğunu, hayvan bakımının onlar tarafından yapıldığını, süt inekçiliğinin kadınlara ilave iş yükü getireceği için bu sorunun yanıtının kadınlardan alınması gerektiğini söylemiştir. (Alan çalışması, TKV, 1996.)

Mevcut yapıdan hareket ve yerel kořullara uygunluk...

- Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV) tarafından Erzurum Uzundere köylerinde 1994 yılında başlatılan örtü altı sebzeciliğinde 100 m² alanda naylon örtü ve ahşap aksan kullanılarak üretimin tapılması, teknik destekte sürekliliğın sağlanması uygulamanın köylülerce benimsenmesini ve yaygınlaşmasını sağlamıştır.
- "1994 yılında 4 adet ve 660 m² kapalı alanla başlatılan seracılık, ilçede kabul görmüş ve vatandaşlar için önemli bir gelir kaynağı teşkil etmeye başlamıştır. Halen ilçede 134 çiftçiye ait 221 adet sera ile üretim yapılan alan 55700 m²'dir. Her geçen gün yeni ve modern seraların yapılmasıyla birlikte Uzundere ilçesi yalnız Erzurum ilinin değil, aynı zamanda Doğu Anadolu Bölgesinin de sera ürünleri üretim merkezi haline gelmektedir. Elde edilen ürün ortalama olarak 779 ton/yıl'dır."

- TKV tarafından Erzurum Uzundere Sapaca köyünde Alabalık üretimi için beton havuz yerine toprak havuzda üretime başlanması ve teknik destekle sürekliliğin sağlanması projelerinin köylüler tarafından kolayca benimsenmesini ve kalıcılığını sağlamıştır.
- "Uzundere'de alabalık üretim tesislerinin yapımına 1992 yılında 4 adet havuz ve 25.000 adet yavru ile başlanmış olup, tesis sayısı 9'a ulaşmıştır. Sapaca, Ulubağ ve Balıklı köylerinde faaliyet gösteren tesislerden elde edilen ürün 51 ton/yıl'dır."

(Uzundere Turizm Master Planı: Vizyon 2023, Uzundere Belediyesi, 2011)

Kadınlar ve erkeklerin farklı koşullarda yaşamakta olup farklı sorun, ihtiyaç ve deneyimlere sahiptirler.

- ❑ Kırsal alanda **erkeklerle** yapılan görüşmelerde çoğunlukla **sulama kanalı, tarımsal girdi ve donanım** teminine ilişkin sorunlar dile getirilirken, **kadınlarla** yapılan görüşmelerde öncelikli olarak **temiz içme suyunun olmayışı, insan ve hayvan sağlığına ilişkin sorunlar** dile getirilmektedir. Planlamalarda yalnızca erkeklere dayalı olarak müdahale alanlarının belirlenmesi kırsal nüfusun refahında yeterince iyileşme sağlamamaktadır.

Kadınların ihtiyaç ve sorunları çoğunlukla hayati değer taşır. Plan, program ve projelerin sonuçlarından kadınlar ve erkekler aynı biçimde etkilenmemektedirler.

Siirt ili Pervari ilçesinde yapılan alan çalışmasında kadınlar brucella hastalığı (hayvanlarda ve kendilerinde) ve içme suyunun kirliliğinden şikayet etmiş; erkekler ise sulama suyu tesisi yapımı ve büyük ve küçükbaş hayvan temini vb. konular üzerinde durmuştur. Köyde ekilen alana sağlanan devlet desteği nedeniyle sadece destek alabilmek için fiğ ekimi yapıldığı, ancak dekar başına 18-20 kg yerine 2 kg ekim yapıldığı gözlenmiştir. (**Sonuç:** Politikalar erkekler tarafından önerilen sorunlara göre şekillendiği için kadınlar tarafından dile getirilen brucella tedavisi, içme suyu tesisi yapımı konuları dikkate alınmamış; yem bitkileri ekimi için verilen destek ise yem üretiminde artış sağlamamıştır.)

Sorun ve ihtiyaç analizlerine kadınların ve erkeklerin katılımı kadınların ve erkeklerin farklı rol ve sorumluluklarından dolayı gereklidir.

- ❑ Kütahya ili Tavşanlı ilçesinde linyit havzalarının istimlak edilmesi sonucu zorunlu iskana tabi tutulan hanelere yönelik yapılan görüşmelerde erkekler tarafından ev önlerindeki bahçelerde örtü altı sebzeciliği talebinde bulunulmuştur. Kadınlarla yapılan toplantıda ise kadınlar tarafından içme suyu faturalarının yüksekliğinden şikayette bulunulmuş ve mahalle çeşmesi talebinde bulunulmuştur. Kadınlar suyun pahalı olması nedeniyle örtü altı sebzeciliğini yapamayacaklarını kesin bir dille ifade etmişlerdir.

Kadınların sorunlarının yalnızca kadın uzmanlar tarafından görülmesi/fark edilmesi özellikle karar vericilerin erkeklerin olduğu durumlarda yeterli değildir.

- ❑ Mardin ili Dargeçit ilçesi Altınoluk köyünde erkeklerle yapılan toplantıda ifade edilmeyen sağlık, içme suyu vb. sorunlar, kadınlarla yapılan toplantıda çarpıcı bir şekilde gözler önüne serilmiş; ancak kadınlarla yapılan toplantıya erkekler dahil edilmediği için kaynakların kadınların tercihi doğrultusunda kullanımına ilişkin karar alınamamıştır.

Genç kız ve kadınları sosyal yaşama dahil edici plan, program ve projeler desteklenmelidir.

- Siirt ili Pervari ilçesi köylerinde yapılan gözlemlerde bir köyde açılan kilim kursuna katılan genç kızların para kazanması nedeniyle kursa katılmaları desteklenmekte iken bir başka köyde açılan biçki-dikiş/nakış kursuna genç kızların katılımına şih tarafından karşı çıkılmaktadır. **Öneri:** Genç kızların yalnızca üretim yapabildiği kilim/halıcılık kursları yerine sosyalleşmelerine olanak veren diğer kurslar için maddi destek sağlanmalıdır.

Kamu-STK ortaklığıyla yürütölen modeller başarılı olmaktadır.

- Kamu-STK ortaklığıyla GAP İdaresi tarafından 1996 yılından bu yana uygulanmakta olan kadın odaklı ÇATOM modeli başarılı bir örnek olmuştur. ÇATOM'lar kadınlar için oluşturulmuş özel mekanlardır ve bu mekanlarda kadınlar istekleri doğrultusunda programlara katılabilmekte, az da olsa gelir elde edebilmekte, istihdama katılabilmekte, kendi işlerini kurabilmekte ve en önemlisi evlerinden dışarıya çıkıp kendi aralarında haberleşebilmektedirler.

ÇATOM modeli...

ÇATOM'larda toplumun en dezavantajlı ve yoksul kesimine ulaşılmış, sosyal adalete katkıda bulunulmuş, kamu hizmetlerine ulaşmakta güçlük çeken ya da bu hizmetlere ulaşamayan yoksulların bu hizmetlerden daha fazla yararlanmalarında aracı olunmuş ve bu yolla katılımcı toplum kalkınmasına dayalı modeller ortaya konulmuştur..

TOPLUMSAL CİNSİYETİN DAHİL EDİLMESİ

- Plan, program ve projelerin sonuçlarından kadınlar ve erkekler aynı biçimde etkilenmemektedirler. Bu nedenle de herhangi bir topluluğu hedefleyen her türlü girişimin, o topluluğun kadın ve erkek üyelerini nasıl etkileyeceğinin araştırılması, onların farklı ihtiyaçlarının dikkate alınması gereklidir.

EŞİTLİK VE HAKKANİYET/ADALET

- Kırsal alanda projelerin planlama, tasarım, uygulama ve değerlendirme süreçlerinde toplumsal cinsiyet perspektifinin dahil edilmesi **toplumsal cinsiyet eşitliği ve hakkaniyetin/adaletin** sağlanmasının yanı sıra çocuk, yaşlı, engelli vb. bağımlı nüfusun da ihtiyaç ve önceliklerinin dikkate alınması sonucunu doğurmaktadır.

KADINLARI GÖZETEN/KAYIRAN PROJELER

- Kadınların durumunun iyileştirilmesi doğrudan hane refahına yansımaktadır. Kadınları gözeten/kayıran projeler insan hakları açısından gereklilik olduğu kadar toplumsal refah artışı için de önemlidir.

Teşekkür ederim....

Nilüfer DERSAN

nilufer.dersan@hotmail.com